

УДК 304.2(477)

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бзунько Галина Богданівна

*кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

Бзунько Галина Богдановна

*кандидат исторических наук, доцент кафедры общественных наук
Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа*

Vzunko Halyna

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor of the Department of Social Sciences
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas*

Петруня-Пилявська Наталія Анатоліївна

*кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

Петруня-Пилявская Наталья Анатольевна

*кандидат исторических наук, доцент кафедры общественных наук
Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа*

Petrunia-Pilyavska Nataliia

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor of the Department of Social Sciences
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas*

DOI: 10.25313/2520-2057-2021-16-7650

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АКАДЕМІЧНОЇ ОСВІТИ
В ГАЛИЧИНІ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (1867–1914 рр.): ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ**

**ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ АКАДЕМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ
В ГАЛИЧИНЕ В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ
АВСТРО-ВЕНГРИИ (1867–1914 гг.): К ПОСТАНОВКЕ ВОПРОСА**

**FORMATION OF THE SYSTEM OF ACADEMIC EDUCATION
IN GALICIA IN THE CONTEXT OF THE NATIONAL POLICY
OF AUSTRO-HUNGARY (1867–1914): BEFORE THE QUESTION**

Анотація. Стаття присвячена аналізу політики австрійського уряду у сфері вищої освіти на Галичині і Буковині у 1867–1914 рр. та визначенню питань, що потребують глибокого дослідження, з урахуванням:

- принципів національної політики в Австро-Угорській імперії після буржуазної революції 1848–1849 рр.;
- необхідності всебічного аналізу та наукового узагальнення історичного досвіду урядів Австро-Угорщини щодо реформування вищої освіти досліджуваному регіону;
- потреби переосмислення нашого минулого, висвітлення його на основі нових методологічних підходів;
- ініціювання розробки не достатньо вивченої теми, виявлення, систематизації джерел, обґрунтування концептуальних підходів для інтерпретації основних закономірностей та результатів освітньої політики Габсбургів в цілому в імперії та в Галичині і на Буковині зокрема.

Ключові слова: академічна освіта, Львівський університет, Міністерство освіти і віросповідання.

Анотація. Стаття посвячена аналізу політики австрійського правительства в сфері вищого образования на Галичині і Буковині в 1867–1914 гг. і определению вопросов, требующих глубокого исследования, с учетом:

- принципів національної політики в Австро-Венгерській імперії після буржуазної революції 1848–1849 гг.;
- необхідності всебічного аналізу і научного обобщення історичного досвіду правительств Австро-Венгрії в отношении реформування вищого образования в досліджуваному регіоні;
- необхідності переосмислення нашого минулого, освітлення його на основі нових методологічних підходів;
- ініціювання розробки недостатньо вивченої теми, освітлення, систематизації джерел, обґрунтування концептуальних підходів для інтерпретації основних закономірностей і результатів освітньої політики Габсбургів в імперії в цілому і на Галичині і Буковині в частині.

Ключевые слова: академічне образование, Львівський університет, Міністерство освіти і релігій

Summary. The article is devoted to the analysis of the Austrian government's policy in the field of the higher education in Galicia and Bukovina in 1867–1914 and to the identification of issues that need in-depth research, taking into account:

- principles of national policy in the Austro-Hungarian Empire after the bourgeois revolution of 1848–1849;
- need for a comprehensive analysis and scientific generalization of the historical experience of the Austro-Hungarian governments in reforming higher education in the study region;
- needs to rethink our past, highlighting it on the basis of new methodological approaches;
- initiating the development of insufficiently studied topics, identifying, systematizing sources, substantiating conceptual approaches to interpret the basic patterns and results of educational policy of the Habsburgs in general in the empire and in Galicia and Bukovina in particular.

Key words: academic education, Lviv University, Ministry of Education and Religion.

Постановка проблеми. Відродження і розбудова незалежної Української держави викликали якісно нове зацікавлення проблематикою становища культурно-освітніх та наукових закладів українців в контексті державної політики Австрійської імперії та Австро-Угорщини. Історія міжкультурних контактів та етнонаціональної політики Габсбургів стосовно народів, що в ній проживали у 1772–1918 рр. останнім часом — одна з найбільш розроблених вітчизняними вченими тем [1].

У реалізації національних прав важливу роль мали б відіграти заклади вищої освіти українців у Галичині, які почали формуватися саме у цей період. На думку І. Монолатія освітні заклади значною мірою набули свого статусу завдяки політиці центрального віденського уряду, характеру міжетнічних стосунків, головним чином з поляками, інтелектуальному і економічному потенціалу, що дозволило протистояти зовнішнім впливам і реалізовувати власні національні прагнення [4; 5]. В їх діяльності відобразились складні суспільні, політичні та національно-культурні процеси [9].

За словами Р. Петріва комплексне вивчення історії вищих навчальних закладів Галичини як об'єкту і суб'єкту національної політики правлячої династії та урядів Австро-Угорщини до останнього часу не здійснювалось [6; 7; 8]. Поза увагою залишилися такі питання як створення закладів вищої освіти в Галичині та формування системи академічної освіти, діяльність центральних і крайових влад щодо діяльності вищих шкіл галицьких українців, українсько-польське протистояння стосовно питання створення українського університету в Галичині. Потребують вивчення і такі аспекти проблеми як реакція на національно-

культурні процеси різних соціальних верств галицького суспільства, роль і місце вищих освітніх закладів Галичини у формуванні модерної української нації [2; 3].

Подальше дослідження проблеми полягає в об'єктивному та всебічному вивченні місця вищих навчальних закладів Галичини в контексті національної політики Австро-Угорщини. В діяльності її урядів стосовно галицьких українців відобразились складні суспільні та національно-культурні процеси, які найбільш ефективно піддавалися трансформаціям, що відбувалися в Габсбурзькій монархії впродовж 1867–1914 рр. Хронологічні рамки проблеми пов'язані з остаточним оформлення дуалізму в Австрійській імперії і перетворення її на Австро-Угорщину у грудні 1867 р. та початком Першої світової війни 1 серпня 1914 р., яка сприяла поглибленню кризи і в решті решт розпаду Габсбурзької монархії

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Підвалини для наукового опрацювання зазначеної проблеми було закладено історико-краєзнавчими розвідками таких дослідників кін. XIX — поч. XX ст. як О. Барвінського, Б. Барвінського, С. Буди, Т. Вінковського, М. Грушевського, С. Дністрянського та К. Левицького. Вони, як безпосередні учасники та очевидці тогочасного політичного і культурного життя, дають змогу проаналізувати українсько-польські стосунки в царині освіти і шкільництва у даному регіоні. Написані з використанням широкого кола джерел (які сьогодні безповоротно втрачені), ці праці стали фактично єдиним першоджерелом вивчення імперської політики Габсбургів і крайових місцевих влад щодо створення та функціонування закладів вищої освіти у Галичині.

В 50-х рр. ХХ ст. вивченням різних аспектів розвитку освіти на Галичині займалися Л. Баїк, Н. Дідух, А. Кондратюк, Б. Мітюров, В. Кульчицький, В. Осичинський та інші. Вони проаналізували політику Австро-Угорської влади, визначили її антиукраїнський характер, становище навчальних закладів, еволюції педагогічної думки та ін. Не дивлячись на ідеологічну залежність та цензурованість радянської історіографії історики значно активізували вивчення проблеми, в їх роботах зібраний цінний фактичний матеріал, зроблені важливі висновки і узагальнення.

Об'єктивні дослідження процесу розвитку освіти на західноукраїнських землях в ХХ ст. здійснено вченими української діаспори. Цінні документи, наукові положення та концепції містять праці Г. Васьковича, В. Вериги, І. Лисяка-Рудницького, І. Нагаєвського, Н. Полонської-Василенко, О. Субтельного та інших. В той же час для робіт істориків діаспори характерна відірваність від джерельної бази.

Значних результатів у вивченні окремих аспектів, що прямо чи опосередковано стосуються теми дослідження, досягнуто вченими України за останні роки. Серед праць сучасних істориків найвагомим внеском у наукову розробку окресленої проблематики є дослідження В. Благого, Я. Грицака, В. Качмара, М. Кугутяка, І. Курляка, І. Монолатія, О. Реєнта, В. Стинської, Ф. Стебля. В них об'єктивно досліджено питання розвитку вищої освіти основних етнічних спільнот Галичини, насамперед галицьких українців та Львівського університету зокрема. І. Черчович досліджує гендерні аспекти освіти в Галичині, боротьба жінок за право здобувати освіту і працювати за спеціальністю.

Але попри певну зацікавленість дослідників окремими напрямками освітньої політики Габсбургів, соціальні, суспільно-політичні та національно-культурні процеси у Галичині крізь призму вищої освіти досі залишається поза колом їх наукових інтересів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Для досягнення поставленої мети дослідникам необхідно поставити перед собою такі завдання:

- проаналізувати стан і ступінь дослідження проблеми у вітчизняній та зарубіжній історіографії, встановити рівень і повноту її джерельного забезпечення;
- розкрити ідейні витoki національної політики в імперії Габсбургів і її зміни під впливом боротьби українців та інших народів за національно-культурні права
- визначити способи і методи реалізації національної політики, а також етапи цього процесу;
- проаналізувати офіційні документи, які визначали функціонування вищих навчальних закладів

регіону в умовах політичного курсу Відня та крайової адміністрації

- розкрити проблему мови викладання у вищих навчальних закладах Галичини виходячи мовної політики Габсбургів;
- вивчити механізми впливу академічних установ регіону на масову свідомість населення, шляхи і методи впровадження ідейних та політичних норм у громадське життя галицького суспільства;
- відстежити деформацію національної свідомості галицьких українців під впливом політики урядів Австро-Угорщини стосовно академічної освіти;
- розглянути гендерні аспекти вищої освіти в Галичині і боротьбу жінок за право здобуття вищої освіти

Мета статті. Оцінка рівня і ступеня розвитку вищої освіти, її ролі і функцій в Галичині у другій половині ХІХ — на початку ХХ століть потребує від дослідника значних зусиль, спрямованих на те, щоб розділити реальні факти від вже сформованих уявлень. Безумовно, картина минулого, у більшості випадків складається під певних ідеологічних поглядів і уявлень, стереотипів. Науковці, досліджуючи проблеми вищої освіти на Галичині в період 1867–1914 рр., повинні відійти від ідеологічних штампів і розглядати вищу освіту з точки зору інтересів українців Галичини і реалізації їх національних прав і свобод. Ліквідація різниці між реальним станом речей в вищій освіті Галичини і стереотипними уявленнями не тільки дозволить глибше зрозуміти феномен вищих навчальних закладів досліджуваного регіону у контексті національної політики Австро-Угорщини, але й проллє додаткове світло на загальну систему політичних і громадянських цінностей, яка була прийнята у галицькому суспільстві [9].

Для пізнання того, щоб дослідити вища освіта галицьких українців, те, яку частку вона складала в освіті Австро-Угорщини, якими були її значення й наслідки, дослідникам необхідно враховувати вже усталену історіографічну традиції, сучасні погляди джерельну базу [4]. Зрозуміло, що ті, хоча і не дуже великі, зміни, що відбувались в системі освіти в Галичині середини ХІХ — початку ХХ ст. були пов'язані з революційними рухами, формуванням національної ідеї і національної свідомості українців Галичини та всіх інших народів клаптикової Австро-Угорської імперії. Відбулись зміни нормативно-правової основи системи вищої освіти в Галичині, в підвалини якої були покладені демократичні принципи організації вищої освіти для представників різних етнічних спільнот монархії. Водночас, у Галичині, діяло й крайове законодавство, яке у більшості випадків надавало законам формального характеру, що було пов'язане з діяльністю польських реакційних націоналістичних кіл на Галичині.

З'ясування факторів, що зумовили появу та історичний поступ вищих навчальних закладів в Галичині, вимагає історико-ретроспективного розгляду організаційного та ідеологічного становлення академічного шкільництва в регіоні.

Комплексний розгляд проблеми вищих навчальних закладів Галичини 1867–1914 рр. в контексті національної політики Австро-Угорщини суттєво доповнить політичну і етнокультурну історію нашого регіону, відкриє нові теоретичні і методологічні обрії дослідження таких соціокультурних феноменів як вища школа та університети, уза-

гальнить чималий фактичний матеріал, виявить нові дослідницькі проблеми і способи їх вирішення засобами історико-краєзнавчої науки.

Отже, проблема політики урядів Австро-Угорщини у сфері вищої освіти в Галичині в 1867–1914 рр. потребує зваженого та об'єктивного, комплексного дослідження. Без наукової розробки даної вищої освіти, діяльність центральних і крайових влад щодо створення вищих навчальних закладів, польсько-українське протистояння в розвитку освіти тощо як інтегральної частки не тільки вітчизняної, але й історії Австрії та Польщі, матимуть неповний характер.

Література

1. Кріль М. М. Слов'янські народи Австрійської монархії: культурно-освітні та наукові зв'язки з українцями 1772–1867 рр.: Автореф. ... дис. докт. іст. наук: (07.00.02) / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. П. Крип'якевича, Ін-т народознавства. Львів, 2000.
2. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX — 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993.
3. Кугутяк М. Проблема українського університету в суспільно-політичному русі Східної Галичини (1848–1918) // Науковий збірник Українського Вільного Університету. Мюнхен-Львів, 1993. Т. 16. С. 16–20.
4. Монолатій І. Джерела до історії етнонаціональних спільнот у Галичині (XVIII — поч. XX ст.) // *Nad Wisłą i Dnieprem: Polska i Ukraina w przestrzeni europejskiej przeszłości i teraźniejszości*. Słbia: Stosunki Międzynarodowe i Globalny Rozwój. № 1. / Під ред. І. Срібняка і З. Карнуса, Torun-Kijów, 2002.
5. Монолатій І. Українські періодичні та книжкові видання як джерело до історії етнонаціональних спільнот у Галичині (середина XIX — початок XX ст.) // Українська періодика: історія і сучасність: Дон. та повідомл. Восьмої Всукр. наук.-геоет. Конф., Львів, 24–26 жовт. 2003 р. / За ред. М. М. Романюка. Львів, 2003.
6. Петрів Р. Реалізація національної ідеї українців Східної Галичини в розвитку українського шкільництва (1772–1916) // *Бойківщина: науковий збірник*. Том 1. Дрогобич: Науково-культурологічне товариство «Бойківщина». 2002. С. 152–159.
7. Хмельовський П. Ідея рідної школи в національному русі західних українців у другій половині XIX — на початку XX ст. Проблеми історії України XIX — початку XX ст. Київ, 2002. Вип. 5. С. 105–111.
8. Шологон Л. І. Українські педагогічні товариства Галичини та Буковини 80-х рр. XIX — початку XX ст.: Автореф. ... дис. канд. іст. наук: (07.00.01) / Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2003.
9. Sirka A. The National Question in Austrian Education: The Case of Ukrainians in Galicia 1867–1914. — Frankfurt am Main — Bern — Cirencester, 1980.